ДЬУЛУРҐАН

түһүлгэ дуораана

Бөҕөстөрбүт туруктарын көрдүбүт

Дьокуускайга Үһүк Илиҥҥи федеральнай уокурук күрэхтэһиитэ түмүктэннэ

Аспыт өрөбүллэргэ «Өрөгөй» спорт киинин киэн уораҕайыгар Үһүк Илиҥҥи федеральнай уокурук эр дьоҥҥо көҥүл тустууга сылын ахсын ыытыллар күрэхтэһиитэ буолан ааста.

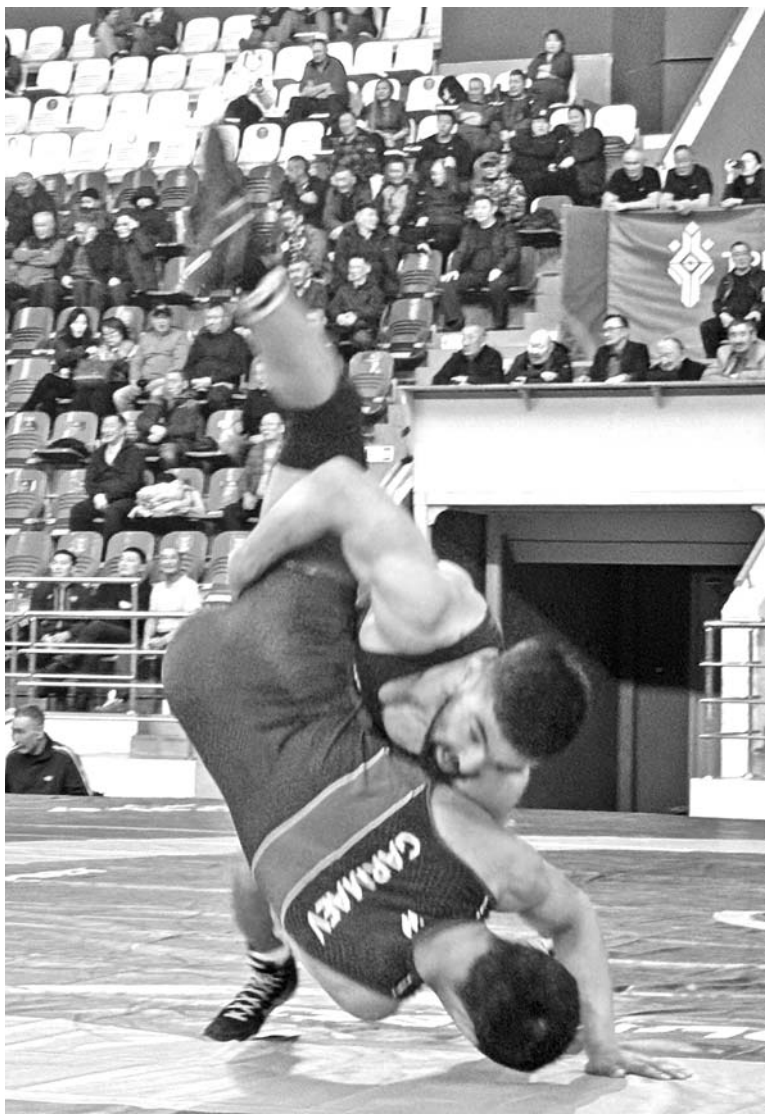

Спортсменнар бары даҕаны бэрт сытыы, тыҥаахыннаах хапсыһыылары көрдөрөн, көрөөччүлэри, спорду таптааччылары, тустууну сэҥээрээччилэри үөртүлэр, эт-сиин өттүнэн бэлэмнээхтэрин, бөҕө туруктаахтарын, кыайыыга эрэллээхтэрин бигэргэттилэр.

Быйыл элбэх эдэр уолаттарбыт баай уопуттаах убайдарын кытта тустан күүстэрин холоннулар, кыахтарын тургутан көрдүлэр. Ону тэҥэ пьедестал үрдүкү чыпчаалыгар таҕыстылар. Саха хамаандата барыта 22 мэтээли ылла. Күрэхтэһиини Бурятия өрөспүүбүлүкэтиттэн Евгений Жербаев, Бато Сультимов уо. д.а. үрдүк кылаастаах маастардар кэлэн киэргэттилэр, эдэрдэргэ утарсыыны оҥордулар.

Онон бу Үһүк Илиҥҥи федеральнай уокурук түһүлгэтин түмүгүнэн бөҕөстөр хайдах дьарыктаах, туох бэлэмнээх, кыайыыга дьулуурдаах сылдьалларын көрдүбүт-иһиттибит. Инники күрэхтэһиилэригэр өссө үрдүк чыпчааллары дабайа туралларыгар, иннин хоту баран иһэллэригэр баҕарабыт. Онтон биһиги бары олуһун диэн ыалдьабыт уонна эрэнэ күүтэбит.

Быйыл сайын дойдубут тэбэр сүрэҕэр, Москва куоракка ыытыллар Арассыыйа чөмпүйэнээтигэр кыттар иһин быраабы бары кыайыылаахтар, призёрдар ыллылар. Ол курдук, ыйаахыннарыгар миэстэлэспит уолаттары билиһиннэрэбин.

57 кг (18 кыттааччы): 1. Алексей Копылов, 2. Федор Постников, 3. Любомир Ашеин (үһүөн — Саха сирэ) уонна Жаргал Баяндуев (Бурятия).

61 кг (16): 1. Бато Сультимов (Бурятия), 2. Манчаары Ильинов, 3. Ньургун Терентьев уонна Артур Макаров (бары — Саха сирэ).

65 кг (15): 1. Владислав Кривошапкин (Саха сирэ), 2. Алдар Мункуев (Бурятия), 3. Юлиан Григорьев уонна Аслан Трофимов (иккиэн Саха сирэ).

70 кг (22): 1. Игорь Матвеев (Саха сирэ), 2. Алексей Боровицкий, 3. Сандан Гармаев (иккиэн Бурятияттан) уонна Сергей Некрасов (Саха сирэ).

74 кг (10): 1. Олег Фомин, 2. Владимир Бояновский, 3. Алексей Захаров уонна Айсен Потапов (бары — Саха сирэ).

79 кг (6): 1. Евгений Жербаев, 2. Баир Цыденов (иккиэн Бурятияттан), 3. Уйгун Бурцев (Саха сирэ).

86 кг (6): 1. Буянто Шадапов (Бурятия), 2. Андриан Ленский (Саха сирэ), 3. Артём Нужин (Амурскай уобалас).

92 кг (6): 1. Эмиль Рамазанов (Хабаровскай), 2. Илья Жибалов, 3. Аюр Жигжитов (иккиэн Бурятияттан).

97 кг (6): 1. Никита Софронов, 2. Евгений Аронов (иккиэн — Саха сирэ), 3. Кирилл Эрхитуев (Бурятия).

125 кг (4): 1. Никита Хабаров, 2. Харысхан Баппаҕай, 3. Виталий Ефремов (үһүөн — Саха сирэ).

Маны тэҥэ дьахталларга эмиэ кыайыылаахтар быһаарылыннылар: 50 кг — Алина Кривошапкина, 53 кг — Варвара Николаева, 55 кг — Ксения Леханова, 59 кг — Евгения Огородникова, 62 кг — Виолетта Махарова, 65 кг — Светлана Васильева (бары — Саха сирэ), 68 кг — Ангелина Бобрик (Хабаровскай), 76 кг — Надежда Галдина (Саха сирэ).

Милена АНДРЕЕВА,
М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илиҥҥи федеральнай университет
3 куурсун студентката.

Ааптар хаартыската.

сонуннар ситимнэрэ

Дыгын оонньуутугар кимнээх кытталларый?

Чурапчыга, Дыгын оонньуутугар сүүмэрдиир үһүс түһүмэх түмүктэннэ. Манна 38 боотур икки күн устата саха дэгит күрэһэр күөн көрүстэ. Түмүккэ үс бастакы миэстэни ылбыттар — Дыгын оонньуутугар кыттар кыахтаннылар.

Ол курдук, Ариан Мярин бастаата, Владимир Шологонов иккис, Юрий Копырин үһүс буоллулар.

Ону тэҥэ, сүүмэрдиир күрэхтэһиилэр түмүктэринэн бастыҥ көрдөрүүлээх алта боотур талылынна. Онон 16 кыттааччы аата барыта билиннэ: Борис Сдвижков (Амма), Николай Матаннанов (Таатта), Яков Дмитриев, Артём Дьяконов (иккиэн Кэбээйи), Тимофей Большаков, Алексей Соколов (иккиэн Сунтаар), Алексей Созонов (Орто Халыма), Ариан Мярин (Томпо), Владимир Шологонов (Үөһээ Бүлүү), Юрий Копырин (Чурапчы), Руслан Слепцов (Мэҥэ Хаҥалас), Павел Друзьянов (Чурапчы), Илья Карамзин (Уус Алдан), Александр Пшенников (Өлүөхүмэ), Айсен Семенов (Өлөөн), Иван Степанов (Дьокуускай).

Дыгын оонньуутун быһаарыылаах түһүмэҕин аны сайын Үс Хатыҥҥа Туймаада ыһыаҕар көрүөхпүт.

Хапсаҕай бастыҥнара

Ааспыт өрөбүл күннэргэ «Модун» күрэс уораҕайыгар Петр Алексеев кэриэһигэр Саха сирин хапсаҕайга биирдиилээн уонна хамаанданан бастыыр иһин чемпионата ыытылынна.

Хамаанданан түмүккэ Таатта бастакы, Мэҥэ Хаҥалас иккис, Нам үһүс миэстэлэри ыллылар.

Сүрүн күрэхтэһии кэнниттэн мунтуур кыайыылаахтары быһаарар түһүлгэ тэрилиннэ. Онуоха 75-кэ диэри киилэлээхтэргэ Дьаанытан төрүттээх Иван Потапов быһаарыылаах хапсыһыыга Иван Семеновы охторон кыайыылааҕынан таҕыста. Оттон 75-тэн үөһэ кг ыйааһыннаахтарга «Муома хайата» диэн аатынан биллэр Никита Хабаров бастакы миэстэ иһин киирсиигэ Данил Иванову кыайан, үөрүү көтөллөннө. Кыайыылаахтар 100-түү тыһ. солк. харчынан наҕараадаланнылар.

Павел Пинигин аатыгар

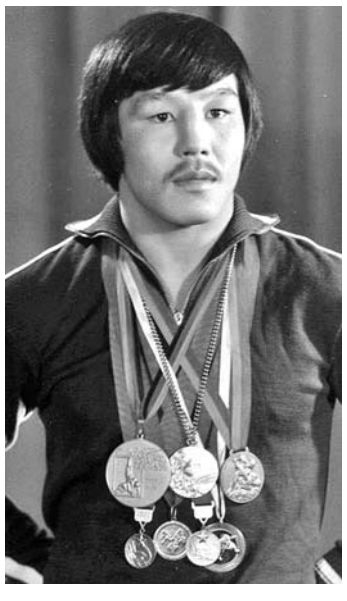

Бу күннэргэ «Өрөгөй» күрэс уораҕайыгар олимпийскай чемпион Павел Пинигин аатынан «Саха сирин тимир суоллара» тэрилтэ бириинҥигэр көҥүл тустууга оҕолорго уонна уолаттарга үгэскэ кубулуйбут күрэхтэһии буола турар.

Күрэхтэһии үс бөлөҕүнэн ыытыллар: өрөспүүбүлүкэтээҕи турнир бэҕэһээ бүппүтэ, бүгүн Россиятааҕы турнир түмүктэнэр уонна норуоттар икки ардыларынааҕы турнир саҕаланар.

Тэрээһин, Павел Пинигин 1976 сыллаахха сайыҥҥы XXI Олимпийскай оонньууларга кыайбыта 50 сылыгар ананан ыытыллар.

«Дьулурҕан».

аағааччы санаата

Олимпиецтарга «Өрөспүүбүлүкэ ытык олохтооҕо» ааты инэрэллэригэр

Олимпиецпыт Александр Николаевич Иванов 75 сааһын ааспыт күһүн киниэхэ махталлаах, уруумсах, үтүө санаалаах казахтар ыҥыран ылан чиэстээн-бочуоттаан, үрдүк таһымҥа бэлиэтээбиттэрэ. Эдэркээн Саша Иванов кинилэргэ үөрэнэ тиийбитин, ССРС араас таһымнаах күрэхтэһиилэригэр, Олимпийскай оонньууларга тиийэ Казахстан үрдүк аатын көмүскээбитин, ааттарын ааттаппытын умнубаттар эбит.

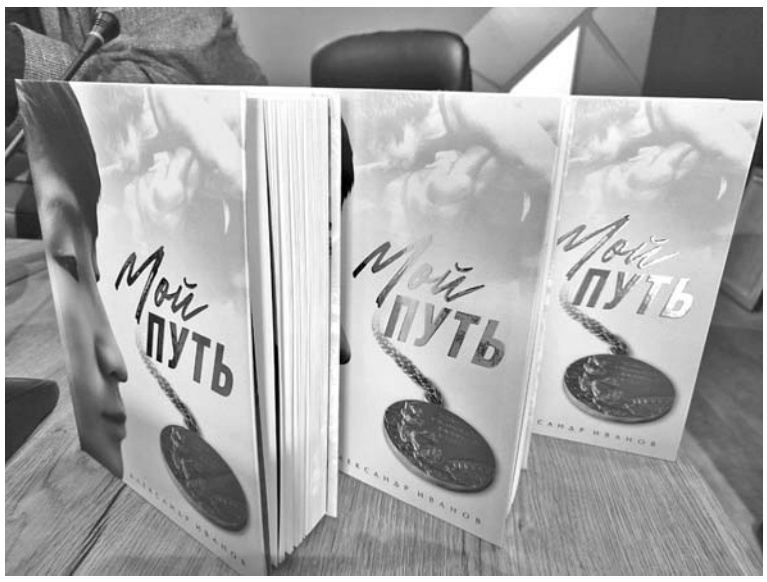

Республика правительствота уонна спордун министиэристибэтэ өтөр умнуллубат үтүө тэрээһиннэри ыыппытын Александр Николаевич аймах, чугас дьоно, доҕотторо, Чурапчыга бииргэ үөрэммиттэрэ махталынан ахтыахтара. “Мин суолум” (“Моя жизнь”) диэн кини олоҕун сырдатар саҥа тахсыбыт кинигэ сүрэхтэниитигэр үгүс киһи сылдьан астынна, баҕа санаалар, сиэрдээх этиилэр киирдилэр. Онно олорон санаабыппыт, үс олимпиецпыт маныаха диэри “Республика ытык олохтооҕо” аакка тиксэ иликтэр эбит. Итини өйдөтөн этии киирбитин, ама, хайа салалта, норуот өйүө суоҕай?!

Мин быйыл 86 сааспын туолан, тустуу туһугар “ыалдьыбытым” 70 сыла буолла. Оннук фанаттар республика үрдүнэн хаһыа хааллахпыт буолла? Көҥүл тустуу республикаҕа бастаан саҕаланыытын 1956 сылынан ааҕаллар. Кырдьык, ити сыл Н. Н. Тарскай Уус Алдан Бороҕонугар Москваттан кэлбит Иван Морозов тренердээх эрчиллиини тэрийбитэ. Биир ыйы быһа кулууп дьиэтигэр дьарыктаммыттара, тэлгэһэҕэ таһааран волейбол оонньоторо, сүүрдэрэ, хамсатара. Сорох уолаттар уруогу быраҕан, оскуолаттан үүрүллэ сыһа-сыһа итини барытын көрбүппүт.

Онно бастакы тустууктар Николай Гоголев, Василий Пермяков, Максим Сибиряков, Зосим Иванов, Иван Григорьев, Василий Румянцев, Ким Марков курдуктар эрчиллибиттэрин бу баардыы өйдүүбүн. Бүтэһиккэ Н. Тарскай куораттан кэлэн үчүгэй баҕайы сылаас күҥҥэ, стадиоммутугар күрэстэһии тэрийбитэ. Николай Николаевич бэйэтэ судьуйалаабыта, дьон сөҕө-махтайа, астына көрбүтэ. Онон Николай Тарскайы уонна Иван Морозовы, көҥүл тустуу саҕаланыытын көрбүт дьоллоохпун.

Кэнники көлүөнэттэн, үс олимпиец тустууларын илэ көрбөтөх хомолтолоохпун, наар атын сиргэ тусталлара. Киинэҕэ да уһуллубуттара олох сэдэх, ону да көрдөххө киһи астынар, аатырыахтарын аатырбыттар эбит диигин. Хата үчүгэй суруйуулар, кинигэлэр тахсаннар эрэ элбэҕи билэҕин. Биир оннук кинигэнэн сабыс-саҥа, субу буруолуу сылдьар “Мин суолум” кинигэ буолуоҕа. Ол да иһин кинигэ сүрэхтэниитигэр үгүс үтүө тыллар, үтүө баҕарыылар этилиннилэр. Итиннэ киирбит биир этии санаабыттан арахпат, ону холбоон уонна онон сибээстээн кырдьаҕас фанат эбии этиилээхпин.

Бастакытынан, олимпиецтарга — Павел Пинигиҥнэ, Александр Ивановка — 75 саастарынан уонна Монреальга 50 сыллааҕы үрдүк ситиһиилэринэн сибээстээн сайын, Үс Хатыҥ ыһыаҕар, саха дьоно бары мустубут үөрүүлээх күнүгэр “Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ытык олохтооҕо” ааты инэрэллэригэр.

Иккиһинэн, тустууктарбыт араас кэмҥэ киинэҕэ уһуллубуттарын буларга уонна олору кэнэҕэс көлүөнэ туһугар үйэтитэргэ.

Иван БУРЦЕВ,
үлэ бэтэрээнэ, Сунтаар улууһун Ытык олохтооҕо.

улуустан сонун

Дьааҥы спордун түмэлэ арылынна

Дьааҥы улууһун киинигэр спорт историятын, спортсменнар ситиһиилэрин кэпсиир, ааттарын үйэтитэр түмэл арылынна.

Түмэли төрүттээччи, тэрийээччи Саха сирин үтүөлээх тириэньэрэ, РФ уопсай үөрэхтээһинин туйгуна, СӨ физическэй культуураҕа уонна спорка бэтэрээнэ, Дьааҥы оройуонун бочуоттаах олохтооҕо **Петр Васильевич Портнягин** бар дьон иннигэр Спорт түмэлэ үһүс тыынын ылбытын, оройуон киинигэр турар чиэскэ тиксэн, таһыма улаппытын туһунан долгуйан туран эттэ:

— *Москваҕа үөрэммит сылларбыттан ыла кинигэлэри, спорт атрибуттарын мунньар этим. Инньэ гынан, спорт араас таһымнаах күрэхтэһиилэрин вымпеллара, мэтээллэр, кинигэлэр элбээн киирэн барбыттара. Онтон кэлин мусуой тэрийэр санаа үөскээбитэ — аан бастаан оройуонҥа төһө элбэх спортсмен баарын үөрэтэн билбитим. 30–40-ча маастар баарын курдук аахпытым. Баҕа санаабын Верхоянскай оскуолатын дириэктэрэ И. В. Рожин өйөөбүтэ, оскуолаҕа миэстэ биэрбитэ. Кини үлэлээн бүппүтүн кэннэ мусуойу оскуолаттан таһаарбыттара. Онтон Виктор Герасимович улуус баһылыгынан үлэлии сылдьан куоракка арочнай спорт саалата тутулларын иһитиннэрбитэ уонна үөһээ этээһин мусуойга биэриэм диэбитэ. Ол эпит тылыгар турбута. Онон иккис этээс биэс хоһун барытын спорт мусуой гынан туруорбуппут.*

Өрөспүүбүлүкэҕэ 14 спорт мусуойа баар дииллэр. Спорт мусуойун тэрийэргэ үчүгэй спортсменнардаах, улахан ситиһиилээх оройуон буолуоххун наада. Дьааҥы — Сойууска, аан дойдуга биллэр спортсменнардаах этэ. 2005 сыллаахха иккис президеммит Вячеслав Штыров Дьааҥыга ыалдьыттаабыта. Оччолорго мусуой оскуолаҕа турара. Ону көрөн баран кини: «Уникальный музей!», — диэн үрдүктүк сыаналаабыта уонна: «Маннык мусуой хайаан да киин сиргэ туруохтаах», — диэбитэ. Ол аата, сүүрбэ сыл буолан баран, олоххо киирдэҕэ. Биһиэхэ киэн туттар дьоммут, аан дойду туонатыгар миэстэлэспит дьоммут элбэхтэр».

Онон Дьааҥы улууһун спорка олоҕо үйэтитилиннэ. Алгыстаах эҕэрдэлэр барыта улуус спорка эйгэтэ ситиһиилэнэригэр, сайдарыгар анаанна. Дьааҥы олоҕо-дьаһаҕа, араас эйгэҕэ тэтимнээхтик сайда-үүнэ турар тирэҕэ — чөл олох, спорт буоларын бу мусуой бигэргэтэ туруоҕа.

Раиса ЧИРИКОВА,
«Вести Верхоянья — Дьааҥы аартыга» хаһыат корреспондена.

бэлиэ түгэн

Эҕэрдэ биир дойдулаахпытыгар!

Кулун тутар 27 күнүгэр Дьокуускайга, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннай Мунньаҕын (Ил Түмэн) дьиэтигэр РФ Судаарыстыбаннай Думатын физическэй культуураҕа уонна спорка кэмитиэтин бэрэссэдээтэлэ Олег Матыцин кыттыылаах көһө сылдьар мунньах ыытылынна.

Мунньах чэрчитинэн наҕараадалааһын сиэрэ-туома ыытылынна. Олег Матыцин, РФ Судаарыстыбаннай Думатын физическэй культуураҕа уонна спорка кэмитиэтин бэрэссэдээтэлин Махтал суругун Саха сирин хапсаҕайга федерациятын салайааччыта **Николай Иннокентьевич Румянцевка** туттарда.

Николай Иннокентьевиһы үрдүк наҕараадаанан эҕэрдэлиибит! Күрэс төрүт көрүнэ — хапсаҕай сайдыытыгар эн киллэрбит кылааккын үрдүктүк сыаналыыбыт. Инникитин да ситиһиилэри баҕарабыт!

Нам улууһун дьаһалтатын пресс сулууспата.

түһүлгэ дуораана

Тэрээһин бэртээхэй! Састаап ортоһуор...

Кулун тутар 27–29 күннэригэр Таатта улууһун киинигэр Ытык Күөлгэ, А.Е. Турнин аатынан Спорт дыбарыаһыгар Николай Николаевич Тарскай кэриэһигэр көҥүл тустууга Саха сирин биирдиилээн уонна хамаанданан бастыыр иһин чемпионата ыытыллан түмүктэннэ.

Быйылгы чемпионат спорт бу көрүҥэ республикаҕа сайдыытын 70 уонна саха бөҕөстөрө Монреаллааҕы-76 Олимпиадаҕа өрөгөйдөрүн 50 сылларыгар ананан ыытылынна.

Саха сирин 69-с чемпионатыгар 21 хамаандаттан барыта 171 бөҕөс көбүөргэ тахсан күөн көрүстэ. Билигин ханан даҕаны тустуу үгэнэ буолан, ааспыт чемпионакка кэккэ күүстээх бөҕөстөрбүт кыттыбатылар. Ол курдук, Лев Павлов, Александр Авелов, Константин Капрынов, Ньургун Сергин анал үөрэтэр-эрчийэр түмсүүгэ сылдьалар. Оттон Василий Григорьев, Юлиан Григорьев, Владимир Бояновскай уо. д.а. ыччаттарбыт Бурятияҕа, 24-гэр диэри саастаахтарга Дальнай Восток зонатыгар кытыннылар.

Ол да буоллар, син хоп курдук тэҥ күүстээх састаап түмсэн сытыы, тыҥааһыннаах тустуулар буоллулар диэххэ сөп. Күрэхтэһии хамаанданан ыытыллар буолан, улуустар бастакы эргииртэн саҕалаан очколарын ааҕан, хас биирдии хапсыһыы сүрдээх тыҥааһыннаах буолла. Ол түмүгэр былырыыҥҥы чемпионнар Кэскил Семенов уонна Артем Слепцов бу сырыыга бириискэ тиксибэтилэр.

Түһүлгэ түмүгүнэн Айсен Потапов, Олег Фомин, Никита Софронов уонна Никита Хабаров Саха сирин көҥүл тустууга 4-түү төгүллээх чемпионнарынан буоллулар. Кинилэр бу көрдөрүүлэрин өссө тупсарар кыахтаахтар. Манна даҕатан эттэххэ, чемпионат бастыҥ бөҕөһүнэн Олег Фомин ааттанна. Киниэхэ Уус Алдан улууһун дьаһалтата (баһылык В.П. Алексеев) 50 тыһ. солк. харчынан бириинһи тэҥэ саха быһаҕын туттарда.

Чемпионат биир уратытынан саха тустуутун үбүлүөйдээх сылыгар тэриллибит күрэхтэһии кыайыылаахтарыгар улуустар бэйэлэрин биллэр бөҕөстөрүн аатынан бириистэри олохтообуттара буолла. Итинэн республикаларын, дойдуларын аатын ситиһиилээхтик көмүскээбит тустууктар ааттарын санаппыттара кэрэхсэбиллээх. Ол курдук, Василий Румянцев, Илья Кондратьев, Константин Леонтьев, Аркадий Аманатов, Илларион Федосеев, Владимир Андросов, Максим Сибиряков, Вячеслав Карпов, Алексей Атласов, Николай Захаров-Сахаачча ааттара өссө төгүл дорҕоонноохтук иһилиннэ.

Таатталар былырыын күрэс төрүт көрүҥнэригэр Манчаары оонньууларын ситиһиилээхтик ыыппыттарын курдук, Н.Н. Тарскай чемпионатын эмиэ үрдүк таһымнаахтык тэрийэн ыыппыттарын бэлиэтиир оруннаах. Онуоха улуус баһылыга Айаал Семенович Бурцев салайааччылаах күрэхтэһиини бэлэмнээн, тэрийэн ыытар анал хамыыһыйа тэрээһиннээхтик үлэтээтэ. Манна сыһыары тутан эттэххэ, саҥа тутуллан үлэҕэ киллэриллибит А.Е. Турнин аатынан Спорт дыбарыаһыгар аҥардас быйылгы сылга үктэнэн баран, эр дьон волейболга чемпионата уонна төрүт оҕунан ытыыга республикатааҕы күрэхтэһии, тустуу кэмигэр гроссмейстер Сергей Волков саахымакка сеанса эмиэ үрдүк тэрээһиннээхтик ыытыллыбыттарын санатар тоҕоостоох.

Таатталар Саха сирин тустууга чемпионатын бэйэлэригэр тэрийэн сыыстарбатылар диэххэ сөп. Хамаандаларын эрдэттэн бэлэмнээн, тэрээһин үлэни ыыппыттарын түмүгэр иккис миэстэҕэ тахсан, үчүгэй көрдөрүүнү ситистилэр. Алта мэтээли, ол иһигэр икки кыһыл көмүс, икки үрүҥ көмүс уонна икки боруонса мэтээли ыллылар. Манан бүтүн улуус дьонун-сэргэтин сэргэхсиппиттэрин үрдүнэн, үөрүүнү бэлэхтээтилэр дии саныыбын.

Биирдэ ылан көрдөххө, Илларион Федосеев, Константин Луковцев, Дмитрий Ючюгяев, Владимир Андросов, Юрий Васильев уо. д.а. күүстээх тустууктардаах оройуон маннык, республика тустууга чемпионатыгар биирдэ даҕаны бириистээх миэстэҕэ киирэ илик эбит. Бу да түгэн көрдөрөр, ханна түмсүү, сомоҕолоһуу, сөптөөх үлэ ыытыллар да — онно ситиһии кэлэр. Маннык көстүү аҥардас бэйэ дьиэтигэр-уотугар эрэ ыытылларынан буолбатыгар баҕарыллар. Мин итини тоҕо бэлиэтиибин? Кэккэ улуустар бу чемпионакка улахан суолта биэрбэтилэр, сөптөөх үлэни ыыппатылар.

Онон түмүктээн эттэххэ, тэрээһин бэртээхэй, састаап ортоһуор. Инникитин Н.Н. Тарскай аатынан республика көҥүл тустууга чемпионатын сыллааҕы календары үчүгэйдик сыныйан үөрэтэн, ааҕан-суоттаан баран тоҕоостоох кэмнэ ыытар ордук этэ. Тустууга Саха сирин чемпионата — сылга биирдэ ыытыллар улахан күрэхтэһии, ону суолтатын намтатымыахха. Тус санаабар, чопчу бу чемпионакка туох баар күүстээх бөҕөстөрбүтүн барыларын кытыннаран туран, түһүлгэ түмүгүнэн республика хамаандатын сүүмэрдиир сыаллаах-соруктаах ыытыахтаахпыт.

Петр ПАВЛОВ.

Ааптар хаартыскалара.

Чемпионат түмүк көрдөрүүтэ

57 кг (28 кыттааччы): 1. Федор Постников — Таатта, 2. Любомир Ашеин — Чурапчы, 3. Данил Мохначевскай — Уус Алдан, Петр Копылов — Мэҥэ Хаҥалас.

61 кг (22): 1. Яков Павлов — Томпо, 2. Алексей Копылов — Мэҥэ Хаҥалас, 3. Роман Кириллин — Сунтаар, Юрий Винокуров — Дьокуускай.

65 кг (20): 1. Виктор Яковлев — Дьокуускай, 2. Семен Владимиров — Таатта, 3. Манчаары Ильинов — Горнай, Эрчимэн Гоголев — Сунтаар.

70 кг (20): 1. Айхан Антонов — Ньурба, 2. Андрей Мидловец — Амма, 3. Владислав Кривошапкин — Мэҥэ Хаҥалас, Аслан Трофимов — Сунтаар.

74 кг (14): 1. Айсен Потапов — Үөһээ Дьааҥы, 2. Игорь Матвеев — Нам, 3. Александр Иванов — Уус Алдан, Ньургустан Иванов — Чурапчы.

79 кг (13): 1. Олег Фомин — Чурапчы, 2. Албан Аввакумов — Таатта, 3. Нозим Сафаров — Дьокуускай, Алексей Захаров — Горнай.

86 кг (13): 1. Андриан Ленскэй — Чурапчы, 2. Артур Слепцов — Мэҥэ Хаҥалас, 3. Ньургун Малышев — Таатта, Былаас Сивцев — Уус Алдан.

92 кг (10): 1. Александр Халыев — Таатта, 2. Стив Попов, 3. Анатолий Сивцев — иккиэн Чурапчы, Артур Ушканов — Дьокуускай.

97 кг (14): 1. Никита Софронов — Чурапчы, 2. Евгений Аронов — Мирнэй, 3. Максим Толмачев — Аллайыаха, Айсен Копырин — Уус Алдан.

125 кг (15): 1. Никита Хабаров — Мэҥэ Хаҥалас, 2. Виталий Ефремов — Чурапчы, 3. Харысхан Баппаҕай — Үөһээ Бүлүү, Леонид Попов — Таатта.

Хамаанданан түмүк: 1. Чурапчы, 2. Таатта, 3. Мэҥэ Хаҥалас, 4. Дьокуускай, 5. Уус Алдан, 6. Сунтаар.

туустуу 70 сылыгар

Петр Николаев-Томмот туһунан

Быйыл олунньуга Сахабыт сиригэр көҥүл туустуунан утумнаахтык дьарыктаныы саҕаламмыта 70 сылын туолла. Онон Чурапчы оройуонугар биир бастакынан көҥүл туустуунан дьарыктаммыт талааннаах спортсмен туһунан билиһиннэриэхпин баҕардым.

Чурапчы оройуонун Эрилик Эристиин аатынан колхозка киирэр Хадаар, Чакыр, Хайахсыт уонна Хоптоҕо нэһилиэктэрин соҕуруу нэһилиэктэр диэн аатталаччылар. Ити нэһилиэктэртэн бастакы улахан туустуукпут МТС тракториһа Петр Николаев-Томмот (Хадаар) буолар.

Кини 1956 сыллаахха Д. П. Коркин Одьулуунҥа учуутал ынан үлэлии сылдьан, 12 км сири сатыы Чурапчыга киирэн, бастаан тэрийбит секциятыттан тахсыбыта. 1958 с. Саха АССР норуоттарын II спартакиадатыгар Максим Сибиряковтуун чемпионнаабыттара. Онон Петр Николаев уонна Максим Сибиряков Чурапчы оройуонуттан көҥүл туустууга Саха сирин бастакы чемпионнарынан буолаллар.

Сибиряков ахтыытыттан

Мин Петр Николаев туһунан ССРС спордун маастара, Саха сирин 7 төгүллээх чемпиона Максим Николаевич Сибиряковтан ыйыта сылдьыбытым. Кини Томмот айылҕаттан бэриллибит улахан талааннааҕын, туустуу албастарын олус түргэнник ылынарын, ити сылларга дьарыктаммыт уолаттартан таһыччы сымсатын, түргэнин эппитэ. Бэйэтин кэмигэр Чурапчыга хапсаҕайга кини курдук тустар уол суох этэ диэбитэ. Өрөспүүбүлүкэҕэ биирдэ да хапсаҕайга туһуннарбатахтар, наар көҥүл туустууга туһуннарар эбиттэр. Тракторист, хара үлэһит буолан улахан дьарыга суох тустар эбит. Сороҕор холкуоһа көҥүллээбэккэ күрэхтэһиилэргэ кыттыбата үһү. Саха сиригэр биир бастакынан маастар буолар кыахтаах этэ диэбитэ.

Убайым Спиридон Петрович кэпсээбититтэн, кини 4 эрэ кылааһы Хайахсыкка бүтэрбитин билэбин. Биирдэ Диринҥэ Эрилик Эристиин холкуос ыһыаҕар хапсаҕайдаспытын көрбүтүм. Тустубут уолаттарын барыларын бастакы хамсаныыларыгар быраҕаттаабыта. Кэлин саахыран баран "Манчаарыга" бэтэрээннэргэ тустан иккис буолбутун өйдүүбүн. Петр Николаев Советскай Союзка 4-с миэстэ буола сылдьыбыт Семен Дмитриеви (Уус Алдан) иккитэ тустубуттарыгар иккиэннэригэр кыайбыта. Сибиряков М. Н. Уус Алданна иккис туустууларын кэпсээбитэ. Тиийбиттэригэр Семен Дмитриев Томмоту кытта дорооболоһон баран, хаадьыласпыттар. ССРС спордун маастара С. Дмитриев: "Оҕонньоор, бу сырыыга бытыккын үргүүрүм буолуо", — диэбит. Сүрдээх сытыытык киирсибиттэр. Семен очконан кыайтарбытын кэннэ, уус-алданнар балыйсан айдаарбыттар. Семен Дмитриев бэйэтэ: "Кыайыан кыайда. Мөккүһүмэн!" — диэбит. Аҥардас ити даҕаны Петр Николаев-Томмот талааннаах тустуугун туоһулуур.

Кыыһын кэпсээниттэн

Д. П. Коркиҥҥа тустууга дьарыктана сылдьыбыт физкультура учуутала, бэйэтин кэмигэр Чурапчы спордун биир салайаччыта, спорт туһунан элбэх суруйуулар аптардара Виктор Семенович Дьяконов: "Бөтүрүөбүс Семен Дмитриев уонна Петр Николаев-Томмот тустууларын, ханнык албастары тутталларын атыттартан чорботон элбэхтик кэпсиир этэ", — диир.

Мугудайга олорор Петр Николаев кыыһа Сивцева Елизавета Петровна-Күндэйэ аҕатын туһунан кылгас ахтыы суруйбутун аҕалабыт: "Аҕабыт Петр Иванович Николаев туһунан хайдах да ахтыбакка аахарбыт табыллыбат. Көҥүл тустуу бастакы сүһүөҕэр туруутугар кыахтаах эдэр уолаттар сүдү кылааты киллэрбиттэрэ. Биһиги аҕабыт Эрилик Эристиин Диринҥэр секция аһан эдэр ыччаты дьарыктаабыт эбит. ССРС үтүөлээх тренерэ Д. П. Коркин биир бастыҥ үөрэнээччитэ этэ. Коркин маннайгы үөрэнээччилэрэ оройуоммут спортивнай аатын үрдүктүк тутан кэлбиттэрэ. Олортон өйдүүрбүнэн Виктор Кривошапкин, Максим Сибиряков, Василий Шадрин, Николай Соловьев, Сидор Попов, Семен Неустроев уонна да атыттар. Бары Чурапчы аатын үрдүккэ таһаарбыттара, "Коркин уолаттара" дэппиттэрэ. Биһиги аҕабыт олор кэккэлэригэр баарыттан киэн туттабыт.

Аҕабыт Петр Иванович 1935 с. төрөөбүт. Ийэтэ Уус-Майаттан төрүттээҕэ. Аҕабыт аймаҕа Уус Майа киһитэ улахан күүстээҕэ эбитэ үһү. Хос аата Бөҕө Винокуров диэн эбит.

> *«Петр Николаев уонна Максим Сибиряков Чурапчы оройуонуттан көҥүл туустууга Саха сирин бастакы чемпионнарынан буолаллар.*

Аҕабыт Хайахсыкка начаалынай оскуоланы бүтэрбит. Чурапчыга аһыллыбыт трактористар курстарыгар үөрэммит. 1958 сыллаахха Саха АССР норуоттарын 2-с спартакиадатыгар 57 кг ыйааһынҥа чемпион аатын ылбыт. Саха тустууктара Казахстан, Узбекистан бөҕөстөрүн кыайан үрдүк ааты ылбыттара. 1950–60-с сылларга Коркин уолаттара элбэх күрэхтэргэ кыттан кыайыы үөрүүтүн билбиттэрэ. Онно барытыгар биһиги аҕабыт кыттан, дойдутун аатын элбэхтик ааттаппыта. Ол курдук, Сэбиэскэй Сойууска төрдүс миэстэни ылбыт Семен Дмитриевы үстэ көрсөн, үстэ кыайбыт.

Аҕабыт спорка эрэ кыайыылаах буолбатах этэ. Эдэр саахыттан трактористаан Хоптоҕо, Мэлдьэхси, Күндүл, Мугудай алаастарынан элбэхтик от-мас бөҕөтүн таспыт киһи. Элбэх оҕо аҕата, элбэх сиэн эһээтэ буолбута".

Волков суруйууларыттан

Билэрбит курдук, Петр Николаев Саха АССР норуоттарын 2-с спартакиадатыгар 1958 с. 57 кг тустан чемпионнаабыта. Сергей Иванов уонна Семен Дмитриев курдук кэлин аатырбыт тустууктары кыайталаабыта. 1959 с. 62 кг тустубут эбит. Владимир Варламов уонна Альберт Захаров кини иннигэр киирбиттэр. 1961 с. 57 кг тустан үһүс буолбут, Петр Алексеев уонна Илья Павлов бастакы, иккис буолбуттар.

РСФСР үтүөлээх тренерэ Николай Николаевич Волков "Түһүлгэҕэ — саха бөҕөстөрө" кинигэтигэр "Спартакиада күннэрэ" диэн ахтыытыгар, Петр Николаев туһунан суруйбута баар: "Спартакиада чемпионнарынан аан бастаан Николай Гоголев (СГУ), Петр Николаев (Чурапчы), Альберт Захаров (Сунтаар), Виктор Селянин (Верхоянскай), Анатолий Томилин (Өймөкөөн), Максим Сибиряков (Дьокуускай) буолбуттара.

Узбекистан уонна Казахстан бөҕөстөрүнүүн улахан тардыһыылаах табаарыстыы көрсүһүү буолбута. Ыалдьыттарбыт үксүлэрэ спорт маастардара, Сойуус, Орто Азия, Казахстан чемпионнара, призердара этилэр, кинилэртэн Аблаев, Бойдосов ССРС-ка биллэллэрэ. Биһигиттэн олус астыктык Петр Николаев уонна Альберт Захаров хоппуттара.

Көбүөр утары муннугар Узбекстан 7 төгүллээх чемпиона Мансур Касымов тахсыбыта. Тутуу-таһаа бэрдэ, уол оҕо кырыылааҕа этэ. Бу иннигэр Чурапчыттан сылдьар саха бөҕөһө П. Николаев кини биир дойдулааҕа Саидовы уоттаах хараҕын үөһээ көрдөрбөккө мамыктаан кэбиспитэ".

Хаһыат ыстатыйаларыттан

"Петр Иванович Николаев Чурапчытааҕы МТС-ка тракторист, кочегар идэтин баһылаан хас да сыл үлэлээбитэ. Онтон Эрилик Эристиин аатынан холкуоска 1958 сыл алтынньыттан чилиэнинэн киирэн, электростанция машиниһынан үлэлиир.

Петр Иванович хапсаҕайдаһан уонна көҥүл тустууга өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн биллэр. 1958 сыл Саха сирин норуоттарын II спартакиадатыгар өрөспүүбүлүкэ чемпионун аатын ылбыта, онон 1-кы разрядтаах тустааччы ахсааныгар киирэр.

Быйыл кыһын таб. Николаев холхуоһун ыччаттарын ортотугар тустууга хас да секциялары тэрийэн ыытта, онуоха элбэх ыччаттары үөрэттэ.

Билигин Петр Николаев Сидор Поповтуун Саха сирин чиэһин көмүскэһэ бардылар. Онно 1959 сылга "Урожай" ДСО обществоларын көҥүл тустууга РСФСР үрдүнэн күрэхтэһиилэригэр кыттыахтара. Кинилэри Чурапчы орто оскуолатын учуутала, тренер Д. П. Коркин салайан илдьэ барда *(А. Софронов, П. Флегонтов "Социализм суола". 1959, бэс ыйын 13 к.).*

"Оройуон спортсменнара өрөспүүбүлүкэ таһыгар ыытыллар күрэхтэһиилэргэ кыттыылара быйыл хаһаанҥытааҕар да улаатта. Итиннэ барыта 7 киһи кытынна. Бастакы разрядтаах тустуук Петр Николаев быйыл Махачкалаҕа "Урожай" общество киин сэбиэтин куоталаһыытыгар үһүс миэстэни ылбыта *(А. Софронов "Кыым". 1959, от ыйын 18 к.).*

Тоҕо Томмот диэн ааттаммытай?

Петр Николаев уруккута Томмот оройуонугар төрөөбүт эбит. Онон киниэхэ Томмот диэн аат иҥмит. Аҕа дойду сэриитин сылларыгар ийэлээх аҕата өлөн, төгүрүк тулаайах хаалбыт. Онон Дириҥ детдомугар иитиллибитэ биллэр. Аҕаларын убайа, Хадаар олохтооҕо Петр Николаевка-Бааппахха сыста сылдьан улааппыт, үлэһит буолбут. Кэлин Мугудайга олохсуйбута.

Мин Петр Николаевы аан бастаан, араада 1955 сыллаахха буолуо, Хайахсыкка көрбүппүн өйдүүбүн. Күһүн хаар түһүүтүн саҕана тимир тиһиликтээх көлүөһэлээх трактор кэлбитэ. Биһиги дьиэбит аннынан тохтообутугар, оҕолор сырсан киирэн көрбүппүт. Онно эдэр уол трактортан түспүтүгэр дьоннор: "Томмот-Томмот", — диэн кэпсэппиттэрин өйдүүбүн.

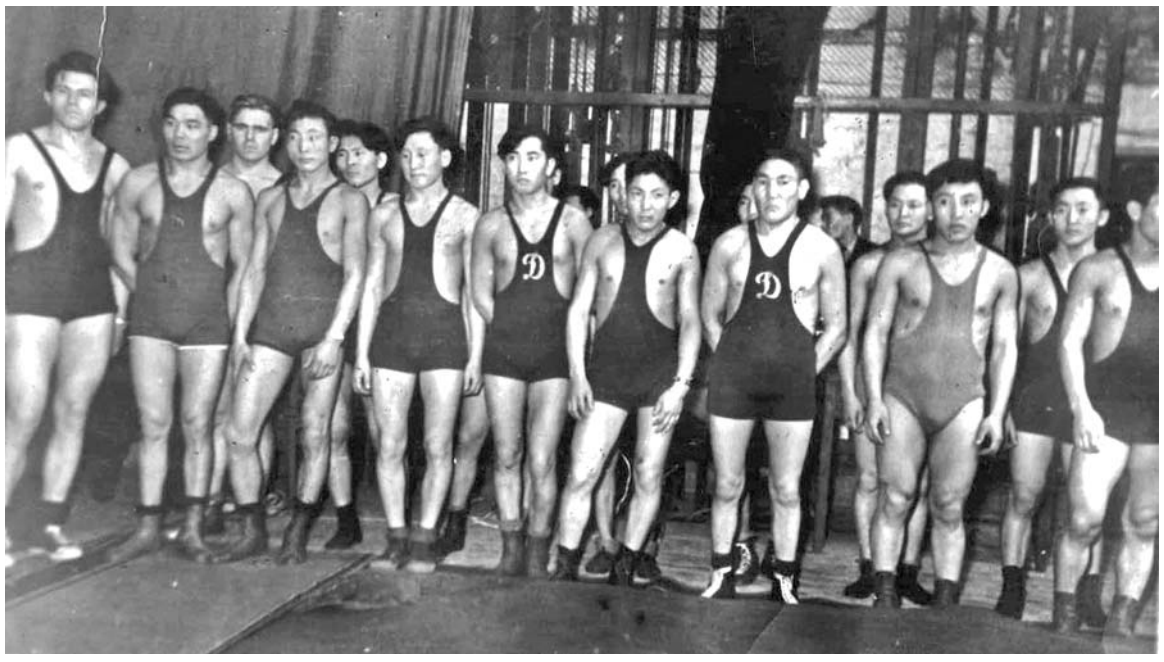

▲ **Хаартыскаҕа: В. Терепашкин, И. Кондратьев, Ф. Эверстов, М. Сибиряков, Д. Негнюров, П. Николаев, И. Григорьев, В. Варламов, С. Иванов. Хаартыска кэннигэр: «1956 с. Дьокуускай куоракка Иван Морозов көҥүл тустууга тренер–инструктордары үөрэтэр курсугар сылдьыбыт спортсменнар тураллар» диэн суруллубут.**

Афанасий ИЛЛАРИОНОВ,
Саха АССР физическэй культуураҕа үтүөлээх үлэһитэ.